

УДК 378:141:371.134(043.3):355
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.66-2.30>

К. Ю. Тушко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки та соціально-економічних дисциплін
Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЗДАТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ-ПРИКОРДОННИКІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Статтю присвячено проблемам оновлення змісту вищої військової освіти в Україні, зокрема освіти офіцерів-прикордонників. Державна прикордонна служба у своїй структурі має лише один вищий військовий навчальний заклад, що здійснює підготовку офіцерських кадрів із метою охорони та захисту державного кордону України. Тому завдання реформування та оновлення цього закладу вищої освіти є актуальним.

У питанні професійної підготовки запропонована стаття аналізує проблему професійної взаємодії, явища, якому характерні філософська, соціальна, культурна, педагогічна та мовленнєва змістове наповнення. В одній зі структурних складових частин статті подано суттєві ознаки понять «взаємодія» та «професійна взаємодія».

Автор у представленій статті розкрив значення проблеми поданої вище проблеми у вітчизняному науковому середовищі. Проведено аналіз досліджень, присвячених цьому питанню, зокрема вчених військової сфери.

За логікою авторського дослідження, подано усі його виконанні етапи (структура здатності до професійної взаємодії, система підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників). Проаналізовано сутність понять «мова» та «педагогічна умова». На підставі цього виокремлено та обґрунтовано зміст основних педагогічних умов щодо формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії: забезпечення діалогічності в освітньому середовищі для майбутніх офіцерів-прикордонників; наявність високого рівня професійної компетентності представників науково-педагогічного складу; високий рівень забезпечення міждисциплінарної інтеграції; інтеракція як провідний метод, засіб та форма в освітньому процесі. Сформульовано висновки проведеного дослідження: взаємодією є соціально-філософське явище, що сприяє гуманізації освітнього процесу і яке формує систему цінностей, інтересів, потреб, мотивів, а також вирішує внутрішні потреби та мотиви особистості. Напрямами, що заслуговують на увагу дослідників, можуть бути зміна змісту педагогічних умов щодо формування здатності здійснювати професійну взаємодію, їх кількість та статус достатньої або необхідної умови в освітньому процесі.

Ключові слова: взаємодія, професійна взаємодія, педагогічні умови, майбутні офіцери-прикордонники, професійна підготовка, система підготовки, прикордонна служба.

Постановка проблеми. Завдання щодо оновлення змісту вищої військової освіти з огляду на сучасні запити суспільства було і є актуальним у численних педагогічних дослідженнях. Наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених присвячені переважно модернізації змісту освіти загалом, проте ці результати та сформовані за ними висновки і рекомендації є надзвичайно корисними у вирішенні проблеми створення системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до здійснення професійної взаємодії.

У представленій статті здійснено спробу розкрити сутність педагогічних проблем формування здатності майбутніх офіцерських кадрів прикордонної служби до професійної взаємодії. За логікою дослідження нами вже розкриті та обґрунтовані система і концепція у цій проблемі. Тому необхідно зосередити увагу на відповідних педагогічних умовах.

Ефективність професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників щодо формування здатності до професійної взаємодії та динаміка формування в них відповідної компетентності залежать від обґрунтування та реалізації педагогічних умов, що дають змогу оптимізувати освітню діяльність курсантів, створити безпечне освітнє середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему взаємодії можна розглядати як у локальному, так і у глобальному масштабах. Взаємодію трактують як засіб спілкування і взаєморозуміння, базис парадигми мультикультуралізму в суспільному житті, метод абстрактного мислення [8].

Парадигма взаємодії проаналізована такими вченими: І. Васильєв – теорія про гуманний професіоналізм; А. Волинець, В. Литовський, В. Павленко – фундатори програми «Школа діалогу

культур»; А. Алексюк, В. Кудрявцева та ін. – теорія проблемної освіти; В. Дегліна, Л. Петровська та ін. – взаємодія як інструмент виховання; Ю. Кулюткіна та ін. – взаємодія у системі особистісного самовдосконалення; О. Бодалев – психологічні впливи взаємодії [3].

Слід наголосити на існуванні ще одного важливого аспекту представленої проблеми – питання професійної готовності майбутнього фахівця. Такі вчені, як В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, М. Лещенко, представили положення про зміст професійної підготовки майбутніх фахівців-вихователів. Праці Ю. Бабанського, В. Беспалька, П. Гальперіна, Б. Гершунського, Н. Кузьміної, Н. Талізної розкривають проблему професійної готовності [1].

Серед сучасних українських дослідників варто згадати І. Галушача, який вивчає професійну готовність майбутніх економістів, Ю. Корнійчука, який досліджує професійну готовність офіцерів-вихователів, та ін.

З огляду на ті наукові праці, що аналізують взаємодію в психолого-педагогічних процесах і системах, у цій проблемі є недосліджені аспекти. Зокрема, немає чіткого та однозначного наукового розкриття змісту поняття «взаємодія» та «професійна взаємодія». Не виокремлені та не обґрунтовані педагогічні умови формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Мета статті – чітке визначення та аргументування педагогічних умов формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Виклад основного матеріалу. Підготовкою майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії у запропонованій публікації є поєднання елементів, які взаємозалежать та мають різний структурно-функціональний зміст. До таких елементів ми зараховуємо педагогічні умови формування вищезгаданої здатності, організаційні форми професійної підготовки, положення методологічних концепцій, комплекс класичних та новітніх освітніх методів і засобів [7].

Беручи до уваги результати психолого-педагогічних досліджень у сучасній науці, під педагогічними умовами розуміють ті фактори (обставини), від яких залежить продуктивність, цілісність педагогічного процесу щодо підготовки майбутніх фахівців [6].

Деякі педагоги наголошують на тому, що педагогічні умови являють собою систему об'єктивних закономірностей та можливостей змісту освіти, методичних та організаційних засобів реалізації змісту. Такі педагогічні умови забезпечують дієве вирішення наявних педагогічних проблем [4].

Згідно зі ще одним науковим підходом, педагогічні умови є динамічними регуляторами особистісних, психолого-педагогічних та інформаційних аспектів навчання.

Дефініція «педагогічна умова» є складною за своїм змістом, розкриття якої можливе на підставі визначення усіх компонентів освітнього процесу. Варто зауважити, що категорія «умова» має педагогічний контекст і містить так звані дискретні «перервні» елементи, що становлять цілісну сукупність [5].

З огляду на визначену нами структуру здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії, що містить когнітивно-пізнавальний, операційний, ціннісно-мотиваційний і особистісний компоненти, виокремлення відповідних педагогічних умов здійснювалось із метою підтвердження зв'язку між поданими вище компонентами [9].

Підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників в українській системі вищої військової освіти буде ефективною, якщо враховувати необхідні та достатні педагогічні умови, що дадуть змогу підготувати високо компетентних офіцерів прикордонної служби, здатних реалізовувати професійну взаємодію, із навичками комунікаційних технологій, критичного мислення, оперування широким спектром професійних та загальних категорій, прийняттям ефективних рішень щодо наявної політико-економічної та соціокультурної ситуації [10].

З викладеного вище випливають, на нашу думку, основні педагогічні умови у формуванні здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії: *забезпечення діалогічності в освітньому середовищі для майбутніх офіцерів-прикордонників; наявність високого рівня професійної компетентності представників науково-педагогічного складу; високий рівень забезпечення міждисциплінарної інтеграції; інтеракція як провідний метод, засіб та форма в освітньому процесі* [2].

Виокремлені педагогічні умови покликані забезпечити проектування авторської технології формування здатності майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії.

Реалізація цих педагогічних умов у професійній підготовці майбутніх офіцерів прикордонного відомства дає змогу формувати в них відповідну професійну компетентність через оволодіння дисциплінами військово-професійного та гуманітарного циклу навчального плану підготовки фахівців за спеціальностями «Безпека державного кордону», «Філологія», «Психологія», «Правоохоронна діяльність».

Отже, сутність системи підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної взаємодії полягає в усвідомленні цього явища як процесу удосконалення майбутньої професійної діяльності управлінського складу прикордонного відомства України.

Висновки і пропозиції. Варто зауважити, що взаємодія як соціально-філософське явище полегшує процес гуманізації освітнього сере-

довища, формує систему ціннісних установок, а також задовольняє внутрішні потреби та мотиви особистості на основі гуманізму. Напрямами, що заслуговують на увагу дослідників, можуть бути зміна змісту педагогічних умов щодо формування здатності здійснювати професійну взаємодію, їх кількість та статус достатньої або необхідної умови в освітньому процесі.

Список використаної літератури:

1. Андреева Г.М. Социальная психология: учебник для высш. шк. Москва : Аспект Пресс, 1997. 375 с.
2. Балл Г.О. Психолого-педагогічні засади гуманізації освіти. *Освіта і управління*. 1997. Т. 1. № 2. С. 21–36.
3. Бехтерев В.М. Избранные труды по социальной психологии. Москва : Наука, 1994. 400 с.
4. Выготский Л.С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.
5. Гибш Г., Форферг М. Введение в марксистскую социальную психологию. Москва : Прогресс, 1972. 296 с.
6. Зазуліна Л.В. Розробка акметектонічної моделі моніторингу в системі післядипломної педагогічної освіти: теоретичний концепт. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2013. Вип. 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2013_4_8.
7. Петровский А.В. О совершенствовании психологического образования учителя. *Вопросы психологии*. 1978. № 3. С. 3–8.
8. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии / сост. А. Брушлинский, К. Абульханова-Славская. Питер, 2007. 720 с. (серия: Мастера психологии).
9. Тушко К.Ю. Характеристика структуры та особливості змісту компонентів здатності особистості офіцера до професійної взаємодії. *Інноваційна педагогіка* : наук. журн. / Причорномор. н.-д. ін-т екон. та інновацій. Одеса: [б. в.], 2019. Випуск 10. Т. 3. С. 112–115. URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2019/10/part_3/28.pdf
10. Савчин М. Типи розуміння вчителем психології учня та їх прояви у педагогічній взаємодії. *Рідна школа*. 1996. № 1. С. 70–71.

Tushko K. Pedagogical conditions of forming the ability of future border officers to professional interaction

The article deals with the problems of updating the content of higher military education in Ukraine, in particular the education of border guards. The State Border Service in its structure has only one higher military educational institution, which trains officers to protect and protect the state border.

Therefore, the task of reforming and upgrading this institution of higher education is relevant. In the issue of vocational training, the proposed article analyzes the problem of professional interaction, a phenomenon characterized by philosophical, social, cultural, pedagogical and speech content. In one of the structural components of the article, the essential features of the terms "interaction" and "professional interaction" are presented.

The author of the article presented the significance of the problem presented above in the domestic scientific environment. The analysis of the researches devoted to this issue, in particular the scientists of the military sphere.

According to the logic of the author's research, all its stages (structure of ability for professional interaction, system of training of future officers-border guards) are presented. The essence of the concepts of "language" and "pedagogical condition" is analyzed. On the basis of this, the content of the main pedagogical conditions regarding the formation of the ability of future border guards to professional interaction is distinguished and substantiated: ensuring dialogue in the educational environment for future border guards; high level of professional competence of representatives of scientific and pedagogical staff; high level of interdisciplinary integration; interaction as a leading method, tool and form in the educational process. The conclusions of the conducted research are formulated. The directions of further scientific research of the proposed scientific problem are highlighted.

Interaction as a socio-philosophical phenomenon facilitates the process of humanization of the educational environment, forms a system of value attitudes, as well as satisfies the internal needs and motives of the individual on the basis of humanism. Possible areas that deserve the attention of researchers may be changes in the content of pedagogical conditions regarding the formation of the ability to engage in professional interaction, their number and status of sufficient or necessary condition in the educational process.

Key words: *interaction, professional interaction, pedagogical conditions, future border guards, professional training, system of training, border service.*